

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a
Barbara - szillogika - logika alapján**

Szerző: Mag. Koren Stefán

Titkár a Főtitkárságon a Szlovén parlamentben,

DMNÖK¹ tanács tagja (2014-2018)

Dobronak, 2017, szeptember

¹ Dobronak Községi Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség

Bevezetés

Szakemberek egyöntetű véleménye szerint „a határon túli magyar kisebbségek közül a szlovéniai magyarok jogi helyzete, autonómiája, kulturális intézményrendszere, az identitás megőrzését érintő politikai környezete a legstabilabb, legkedvezőbb”.² Szlovénia a magyarokat (és az olaszokat) alkotmányosan elismert őshonos nemzeti kisebbségnek tekinti, és ezt a nemzeti kisebbségek védelméről szóló 1995. évi Keretegyezmény ratifikálásakor meg is erősítette.

Az 1960 ezer lélekszámú Szlovénia lakosai közül a 2002-es népszámláláskor 6243 személy vallotta magát magyarnak, márpedig ez az 1991-es census során regisztrált 8000 főhöz képest jelentős csökkenésnek számít.³ Aligha vitatható az az álláspont, mely szerint ez a kis létszám már „közelít ahhoz a kritikus ponthoz, amikor az asszimilálódás semmiféle eszközzel nem tartóztatható fel”.⁴

Ami a nyelvi jogok gyakorlati megvalósulását illeti, az úgynevezett külső kétnyelvűség körében (például helységnevtáblák, utcatáblák) tapasztalhatók kisebb hiányosságok, ám problematikusnak az oktatási jog érvényesülése és a közhivatali nyelvhasználat mondható. Ugyanis mind a szabályozásban, mind pedig a napi praxisban tapasztalhatók következetlenségek azon hivataloknál és tisztségeknél, melyek esetében a jogszabály előírja a magyar mint hivatalos nyelv használatát, de a magyar nyelv tudását már nem követeli meg az ott dolgozóktól. Számos egyéb tényező mellett ez is oka annak, hogy a muravidéki magyarok körében az anyanyelv presztízse fokozatosan csökken.

Felvetődik a kérdés, mi lehet a magyarázata annak, hogy bár Szlovénia nemzetiségi politikája európai viszonylatban példaértékűnek számít, ám a magyar kisebbség lélekszáma drámaian fogy, nemzettudata csökken, a magyar nyelv használata háttérbe szorul. Némiképpen leegyszerűsítve a problémát: a kérdés az, hogy mi okozhatja a hibátlan jogi, elméleti háttér,

² Győri Szabó Róbert (2006): Kisebbség, autonómia, regionalizmus. Osiris Kiadó, Budapest. 351.

³ Statisticni Urad Republike Slovenije (2002): Census of Population, Slovenia, 31 March 2002. <http://www.stat.si/popis2002/gradivo/si-92.pdf>

⁴ Győri Szabó 2006, 351.

és a gyakorlati megvalósulás gyengesége közötti ellentmondást. Jelen tanulmány a témát a nyelvi jogok szempontjából vizsgálja, mivel a szerző a nyelvet az identitás egyik legfontosabb elemének tartja. Miként Kosztolányi Dezső írta: „Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkozom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható. (...) Mélyen bennem van, a vérem csöppjeiben, idegeim dúcában, metafizikai rejtélyként. Ebben az egyedülvaló életben csak így nyilatkozhatom meg igazán. Naponta sokszor gondolkodom erre. Épp annyiszor, mint arra, hogy születtem, élek és meghalok.”⁵

Jelen tanulmány egyfelől a logika tudományának oldaláról kiindulva tesz kísérletet annak igazolására, hogy a magyar nyelvet Szlovéniában a vegyes lakosságú területeken hivatalos nyelvnek tekinteni szükségszerűség. Másrészt néhány példával azt szemlélteti, hogy hiába garantálja az Alkotmány a magyar kisebbség nyelvhasználati jogát, ha az ezen jog érvényesülését elősegítő törvények, rendeletek megalkotása elmarad.

Az első fejezetben néhány logikai alapfogalmat tisztázunk, ezt követően azt vizsgáljuk meg, hogy a szlovén állam miként tesz eleget a nemzetiségi nyelvhasználat szabályozására vonatkozó, nemzetközi dokumentumok alapján tett vállalásainak. Végül arra mutatunk rá, hogy a hibátlan elméleti háttér mellett a gyakorlati megvalósulás mely pontokon bicsaklik meg.

1. Logikai alapvetések

Jogi kérdéseknek a logika eszközeivel történő megközelítése nem ördögtől való dolog. „A jog, mint a társadalmi mozgásokat leképező, és a társadalmi változásokat befolyásolni szándékozó produktum, minden korban és minden helyen egy rendkívül bonyolult és összetett munkaeredménye.”⁶ Mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás olyan társadalmi folyamatnak tekinthető, mely egyaránt tartalmaz objektív és szubjektív elemeket is. A szubjektív elemet a társadalmi környezet folyamatosan változó elemei, valamint a jogalkotóknak és jogalkalmazóknak ezen elemekhez és változásokhoz való viszonyulásai jelentik. A logika

⁵ Kosztolányi Dezső (1927): *Ábécé a nyelvről és a lélekről*. In: Kosztolányi Dezső: *Nyelv és lélek*. Osiris, Budapest. 2002. 72-76. 72.

⁶ Bárdi Lajos - Madarász Tiborné (1996): *Logika. Jogi alkalmazások*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest. 14.

módszereivel a jogalkotási és jogalkalmazási folyamat objektív elemei ragadhatók meg. Legyen szó bármilyen jogalkotási vagy jogalkalmazási gyakorlatról, „mihelyt valamilyen már meglévő, általánosnak mondható minta érvényesülésére kerül sor, abban a pillanatban a folyamat egyben logikainak is mondható. Ezt úgy kell érteni, hogy egy előzetesen kialakított általános normából kiindulva, az egyedi eseteket kell ezen általános norma aleteiként értelmezni. Tehát egy deduktív következtetési sémával van dolgunk, amelyben egy konkrét társadalmi eseményt egy általános társadalmi folyamat alá sorolunk”.⁷

Dedukció (levezetés) az a logikai művelet, melynek során előfeltevésekből (premisszákból) előre meghatározott módszerekkel (levezetési szabályokkal) szintaktikai jellegű átalakításokat végzünk, melynek eredménye a konklúzió (következmény), vagyis meglévő tudásból (igaz állításokból) kiindulva jutunk „relatív” új tudás birtokába. A deduktív érvelés során a premisszák igazsága szükségszerűen maga után vonja a konklúzió igazságát. Az arisztotelészi logikában a premisszák kijelentések, állítások, melyekre teljesülniük kell, hogy nem lehetnek egyszerre igazak és hamisak (ellentmondás elve), de az sem lehet, hogy se igaz, se hamis ne legyen (a kizárt harmadik elve).⁸

Az arisztotelészi logikában egy következtetést akkor mondunk bizonyító erejűnek vagy konkluzívnak, ha premisszái igazak, és a premisszákból következik a konklúzió, vagyis a következtetés helyes.

A szillogizmus olyan következtetést jelent, melyben egy kijelentés (a konklúzió vagy következmény) két másiktól (a premisszákból vagy feltételekből) következik. A görög „szüllogiszmosz” („συλλογισμός”) kifejezés érvet, következtetést jelent, és Arisztotelész is ebben az általánosabb értelemben használta, de később a tradicionális logikában azt a speciálisabb jelentését nyerte el, melyet az előbb definiáltunk. Arisztotelész az Analitika első könyvében ír róla: „Szillogizmus pedig az olyan beszéd, amelyben bizonyos dolgok megállapításából szükségszerűen következik valami más, mint amit megállapítottunk, mégpedig azért, mert azok a dolgok úgy vannak. 'Mert azok a dolgok úgy vannak', ezt úgy

⁷ Bárdi - Madarászné 1996, 15.

⁸ Madarász Tiborné - Pólos László - Ruzsa Imre (2006): A logika elemei. Osiris, Budapest. 12.

értem, hogy ezek alapján következnek; hogy pedig 'ezek alapján következnek', ezt úgy értem, hogy semmi egyéb dolog nem kell ahhoz, hogy bekövetkezzék a szükségszerűség.”⁹

A szillogizmus formái:

- kategorikus,
- hipotetikus (feltételes),
- diszjunktív (szétválasztó).

A kategorikus szillogizmus elméletét Arisztotelész dolgozta ki (a 'szillogizmus' elnevezés is tőle származik), a feltételes és a szétválasztó szillogizmusok tanulmányozása a sztoikus logika keretében kezdődött. Arisztotelész írta le a klasszikus „Barbara-szillogizmust”. Eszerint:

- ha minden ember (A) halandó (B), és minden görög (C) ember (A),
- akkor az összes görög (C) halandó (B).

Az arisztotelészi szillogizmus elmélete annak a tana, mely szerint, ha ismert egy fogalom viszonya másik két fogalomhoz, akkor milyen esetben lehet megállapítani valamit e két fogalom egymáshoz való viszonyáról. Illetve, ha meg akarjuk alapozni azt a kijelentést, amelyben két fogalom egymáshoz való viszonyáról szólnunk, akkor milyen módon lehetséges ez egy harmadik fogalom felhasználásával.¹⁰

2. A szlovéniai magyar közösség alkotmányos jogai

Szlovénia a függetlenség elnyerését követően, 1991 decemberében fogadta el alkotmányát. Az Alkotmány 5. cikkében deklarálja az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelmét, „védi és biztosítja az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség jogait”.¹¹ Hivatalos nyelv a szlovén. A 11. cikk ugyanakkor kimondja, hogy „azon községek területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar nyelv is hivatalos nyelv”.¹² A 14. cikk értelmében „a törvény előtt mindenki egyenlő”, az „egyenlő emberi jogok

⁹ Madarász né et al. 2006, 19.

¹⁰ Madarász né et al. 2006, 137.

¹¹ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 5. cikk

¹² A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 11. cikk

és alapvető szabadságjogok” mindenki számára biztosítottak, függetlenül a „személyi körülményektől”, így - egyebek mellett - a nemzetiségtől, a nyelvtől.¹³

Az Alkotmány külön cikkben rögzíti a „nemzeti hovatartozás kifejezésének” jogát, és külön cikkben szól a „saját nyelv és írásmód használatához való jogról”. Ennek megfelelően a 61. cikk szerint mindenkit megillet a jog ahhoz, hogy „szabadon kinyilvánítsa saját nemzetéhez vagy nemzeti közösségéhez való tartozását, ápolja és kifejezze saját kultúráját, valamint használja saját nyelvét és írásmódját”.¹⁴ A 62. cikk alapján pedig „mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogai gyakorlásánál és kötelességei teljesítésénél az állami és közszolgálatot végző más szervek eljárásaiban, törvényben meghatározott módon, saját nyelvét és írásmódját használja”.¹⁵ A 63. cikk alkotmányellenesnek nyilvánít mindenféle - így nemzeti, faji, vallási alapon nyugvó - „gyűlöletre és türelmetlenségre” uszítást.¹⁶ A 64. cikk rögzíti a nemzetiségi jogok széles katalógusát. Így az őshonos - tehát az olasz és a magyar - kisebbséghez tartozók szabadon használhatják nemzeti szimbólumaikat, identitásuk megőrzésére szervezeteket hozhatnak létre. Megilleti őket az anyanyelvükön való oktatás joga, törvényben meghatározott területeken „a kéttannyelvű oktatás kötelező”.¹⁷

A magyar (és az olasz) kisebbségek alkotmányos jogait alapvetően a saját lakókörnyezetükben, önkormányzati szinten gyakorolhatják. Két kivétel létezik, ezen jogosítványok hatóköre az ország egész területére kiterjed. Az egyik a nemzetiségi parlamenti képviselő megválasztásának joga, mely minden kisebbségi állampolgárt megillet. A másik ilyen jog oktatási jog: azok a középiskolások, akik őshonos kisebbséghez tartoznak, az ország bármelyik középiskolájában tanulhatják anyanyelvüket, feltéve, hogy az adott intézményben az ilyen igénnyel jelentkezők elérnek egy meghatározott minimális létszámot.¹⁸

Ami a parlamenti képviseletet illeti, az Alkotmány 80. cikkét idézzük: eszerint „az országgyűlésbe minden alkalomkor az olasz és a magyar közösség egy-egy képviselője

¹³ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 14. cikk

¹⁴ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 61. cikk

¹⁵ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 62. cikk

¹⁶ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 63. cikk

¹⁷ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 64. cikk

¹⁸ Győri Szabó 2006, 347.

választandó”.¹⁹ Az adott nemzetiség regisztrált tagjai szavazhatnak a nemzetiségi parlamenti küldöttekre, a választás közvetlen és demokratikus. Ez a fajta képviseleti rendszer tehát a pozitív diszkrimináción alapul, és komoly súlya van, hiszen a relatíve kis létszámú (kilencven fős) parlamentben adott esetben a nemzetiségi képviselő szavazata el is dönthet egy-egy kérdést. A nemzetiségi képviselő elvileg használhatja a parlamentben az anyanyelvét, a gyakorlatban azonban jellemzően szlovén nyelven szólnak fel, és inkább a nemzetiségi ügyek bizottságában folyik anyanyelven a munka. A magyarok parlamenti képviseletét több cikluson át Pozsonc Mária töltötte be, aki ötödik ciklusát 2004-ben kezdte meg, ekkor a választásra jogosultak 34 százaléka szavazott rá.²⁰ Nagyon fontos rendelkezést tartalmaz az Alkotmány 64. cikkének ötödik bekezdése, ez biztosítja ugyanis a vétójogot - mind országos, mind helyi szinten - az őshonos kisebbségek számára. Eszerint „azok a törvények, más előírások és általános okmányok, amelyek kizárólag a nemzeti közösségek alkotmányban meghatározott jogainak érvényesítésére és helyzetére vonatkoznak, a nemzeti közösségek képviselőinek beleegyezése nélkül nem fogadhatók el”.²¹

3. A szlovéniai magyarok nyelvhasználati jogai

Az alkotmány alapján az autochton kisebbségek tagjai az anyanyelvhasználat joga megilleti a közigazgatási, hivatali eljárásokban. A kétnyelvű feliratok elhelyezésének kötelezettségéről (például helységnévtáblákon, utcanév-táblákon, cégérekén) a korábbiakban már esett szó. A közigazgatásról szóló törvény 4. cikke kimondja, hogy a közigazgatási eljárások szlovén és nemzetiségi nyelven folynak a vegyesen lakott területeken. A vegyes területen lakó és/vagy nemzetiségi nyelvet használó polgárok okmányai legalább kétnyelvűek, függetlenül attól, hogy az illető az adott nemzetiséghez tartozik vagy sem. Azt, hogy „legalább kétnyelvű”, úgy kell érteni, hogy az útlevelel és a személyazonosító igazolvány a szlovén és a nemzetiségi nyelv mellett angol nyelvű is egyúttal, a többi személyhez kötött dokumentum (mint amilyen a

¹⁹ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 80. cikk

²⁰ Györi Szabó 2006, 347.

²¹ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 64. cikk

jogosítvány, a társadalombiztosítási kártya, a katonakönyv, valamint a forgalmi engedély) kétnyelvűek.²²

A bíróságokról szóló törvény rendelkezik az igazságszolgáltatás kétnyelvűségéről. Az eljáró bíróság köteles biztosítani azt, hogy az előtte folyó eljárásokban a magyar és az olasz nyelv egyenrangú legyen a szlovén nyelvvel. Egy nyelven kell lefolytatni az eljárást akkor, ha abban csak egy személy érintett, vagy ha több fél van ugyan, de mindegyikük beszéli az adott nemzetiségi nyelvet. Egyéb esetekben két nyelven folyik az eljárás, az ügyfél használhatja az anyanyelvét, és a bíróság ezen a nyelven köteles vele kommunikálni. Akármilyen nyelven is folyt az eljárás, a bíróság határozatát mindenképpen két nyelven kell megszövegezni. A fordítási és tolmácsolási költségek az államot terhelik.²³

Az elismert őshonos nemzetiségeket megillető oktatási jogokat külön törvény rendezi. E törvény alapján a kisebbségi iskolák fenntartásának költségeit a szlovén állam vállalja magára. A vegyes lakosságú községekben kétnyelvű vagy magyar, vagy pedig olasz egynyelvű iskolák létesíthetők. A kétnyelvű iskolákban a tantárgyakat mindkét nyelven kell oktatni, elvileg biztosítani kell a kétnyelvű könyveket, és a tanároknak is tudniuk kell mindkét nyelven. A gyermekek a két nyelv bármelyikén felelhetnek. A gyakorlat azt mutatja, hogy alsóbb tagozaton igyekeznek a pedagógusok tartani az ötven-ötven százalékos arányt, a felsőbb tagozatokban azonban ez nem igazán sikerül, általában hetven-harminc százalék, a szlovén javára. A szlovén-magyar kétnyelvű iskolákban külön nemzetiségi órák vannak a magyar gyermekeknek, ahol magyar földrajzot, történelmet és kultúrát tanulnak. Lendván működik egy kétnyelvű gimnázium. A vegyes területeken kívül a magyart választott nyelvként lehet a középiskolában tanulni. Magyar nyelvi tanárok képzése 1980 óta folyik a Maribori Egyetemen, emellett elismerik a magyarországi felsőoktatási intézményben szerzett pedagógusi diplomát is.²⁴ Mindez egyébiránt alapjaiban különbözik az olasz nemzetiségi területen élők számára kialakított rendszertől, az ő oktatási rendszerük ugyanis egynyelvű, az

²² Kolláth Anna (2003): A szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében. In: Nádor Orsolya - Szarka László (szerk.): Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában. Akadémiai, Budapest. 190-203. 192.

²³ Kolláth 2003, 193.

²⁴ Györi Szabó 2006, 350-351.

oktatás vagy olasz, vagy szlovén nyelven folyik, és külön tanítják - kötelező jelleggel - nyelvi óra keretében a másik (tehát vagy a szlovén, vagy az olasz) nyelvet.²⁵

Láthatjuk, hogy az autochton magyar kisebbség nyelvi jogait a szlovén állam a vegyes lakosságú területeken engedi kiteljesedni, ez pedig kissé olyan jelleget kölcsönöz a dolognak, mintha indiánrezervátumról lenne szó.²⁶ Ez a megoldás azonban erősen aggályos, már csak amiatt is, mert az őshonos kisebbségek kultúrája integráns része a szlovén kultúrának, nem független attól, azzal egységben teljesebb értéket képvisel, mint abból kiszakítva.

4. A magyar hivatalos nyelv, a szlovén alkotmány és a Barbara - szillogizmus, induktív és deduktív eszme érvelése alapján

A továbbiakban a szlovén alkotmányból kiindulva fogunk a logika módszereivel következtetéseket levonni. Origónak az Alkotmány 11. cikkének második mondatát tekintjük, mely szerint „azon községek területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar nyelv is hivatalos nyelv”.

A Barbara-szillogizmus ekként ragozhatjuk:

- ha azon községek területén (A) ahol a magyar nemzeti közösség él (B), a magyar nyelv (C) hivatalos nyelv (A),
- akkor minden embernek (C) (a kétnyelvű területen) a hivatalos magyar nyelvet közvetlenül kell használnia (B).

Szlovénia vegyes lakosságú területei, ahol a magyar nemzeti közösség él, és ahol a hivatalos szlovén nyelv mellett a magyar nyelv is hivatalos nyelv, a következők:

- Hodoš/Hodos község, falvak és területei: Krplivnik/Kapornak in Hodoš/Hodos,
- Moravske Toplice/Morác község, falvak és területei: Čikečka vas/Csekefa, Motvarjevci/Szentlászló, Pordašinci/Kisfalva, Prosenjakovci/Pártosfalva, Središče/Szerdahely,

²⁵ Kolláth 2003, 192.

²⁶ Komac, Miran (1999): Vastvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana. 38-39.

- Šalovci/Sal község, falu és területe: Domanjševci/Domonkosfa, Lendava/Lendva, falvak és területei: Banuta/Bánuta, Čentiba/Csente, Dolga vas/Hosszúfalu, Dolgovaške gorice/Hosszúfaluhegy, Dolina pri Lendavi/Völgyifalu, Dolnji Lakoš/Alsólakos, Gaberje/Gyertyános, Genterovci/Göntérháza, Gornji Lakoš/Felsőlakos, Kamovci/Kámaháza, Kapca/Kapca, Kot/Kót, Lendava/Lendva,
- Lendavske gorice/ Lendvahegy, Mostje/Hidvég, Petišovci/Petesháza, Pince/Pince, Pince
- Marof/ Pince major, Radmožanci/Radamos, Trimlini/Hármasmalom,
- Dobrovník/Dobronak község, falvak és területei: Dobrovník/Dobronak in Žitkovci/Zsitkóc.²⁷

A vegyesen lakott területen az alábbi kétnyelvű óvodák üzemelnek: Dvojezični vrtci so: vrtec pri DOŠ Dobrovník, vrtec pri DOŠ Prosenjakovci, vrtec Lendava, vrtec Moravske Toplice. Kétnyelvű elemi iskolák a következők: Dvojezične osnovne šole s podružnicami so: Dvojezična OŠ Lendava I s podružnicami v Gaberju, Petišovcih in Čentibi, Dvojezična OŠ Lendava II s prilagojenim programom, Dvojezična OŠ Genterovci, Dvojezična OŠ Dobrovník, Dvojezična OŠ Prosenjakovci s podružnicami v Domanjševcih in Hodošu.²⁸

Miként arról a korábbiakban már volt szó, az olasz nemzeti közösségekben egynyelvű az oktatási rendszer, ezzel szemben a vegyes területen, ahol a magyar nemzeti közösség él, kétnyelvű az oktatás. Ez a különbségtétel a szerző álláspontja szerint nem indokolható logikai érvekkel, azonban ennek a helyzetnek az elemzésére jelen tanulmány nem vállalkozik.

Nézzük a továbbiakban inkább azt, hogy az Alkotmánybíróság miként magyarázza az állam kötelezettségeit az őshonos kisebbségek nyelvhasználati jogait illetően. A 2008. szeptember 11-én kelt U-I-380/06-11 számú határozatában a következőket fejt ki. „A nemzeti közösségek nyelve azokon a területeken, ahol e közösségek élnek, különleges alkotmányos jogállást és védelmet élvez, és mint ilyen, nem minősül idegen nyelvnek.” (...) „A Szlovén Köztársaság az

²⁷ Republika Slovenija, Urad za narodnosti, fordította a publikáló mag. Koren Stefán
http://www.un.gov.si/si/manjsine/madzarska_narodna_skupnost/statisticni_podatki/

²⁸ Republika Slovenija, Urad za narodnosti,
http://www.un.gov.si/si/manjsine/madzarska_narodna_skupnost/vzgojno_izobrazevalna_kulturna_in_informativna_dejavnost/

olasz és a magyar nemzeti közösségnek magas szintű védelmet biztosít. Az alkotmány kétféleképpen óvja az őshonos olasz és magyar nemzeti kisebbséget és tagjaikat. Egyrészt mindenkinek, így nekik is, nemzetiségi hovatartozásra való tekintet nélkül egyenlő emberi jogokat és alapvető szabadságjogokat biztosít (14. § (1) bekezdés), másrészt néhány további, azaz különjogot is biztosít a számukra. E jogok alapját az állam az Alkotmány 5. §-ában tett kötelezettségvállalása jelenti, amelynek értelmében a területén óvja és biztosítja a nemzeti közösségek jogait. Néhány külön jogot már az Alkotmány 64. §-a is meghatároz. Az Alkotmánybíróság állandó ítélkezési gyakorlatának értelmében az Alkotmány a törvényhozónak is engedélyezi, hogy az őshonos nemzeti közösségeknek és tagjaiknak különleges (további) védelmet biztosítson.²⁹ A csak a kisebbséget, illetve annak tagjait megillető külön jogokat a jogelmélet a kisebbségek pozitív védelmeként tartja számon. A pozitív védelem úgynevezett pozitív diszkriminációt eredményez, mert a kisebbség tagjainak olyan jogokat biztosítanak, amelyekkel a többség tagjai nem rendelkeznek, azonban utóbbiak elismerik e jogokat, ezáltal tanúsítva a társadalom demokratikus voltát. Ez az intézményi keret a két nemzeti közösség és tagjaik azonosságtudata megőrzésének és a társadalmi életbe való egyenjogú bekapcsolódásának előfeltétele.³⁰ (...) Az Alkotmány 64. §-ában foglalt különjogok különleges szabályozást jelentenek az Alkotmány által egyébként is biztosított többi emberi joghoz és alapvető szabadságjoghoz viszonyítva. Az Alkotmány a 64. § (1) bekezdésében a nemzeti közösségeknek és tagjaiknak biztosítja a jogot, hogy nemzeti azonosságtudatuk megőrzésének érdekében szervezeteket alapítsanak, ami külön jog az Alkotmány 42. §-a által biztosított gyülekezési és egyesülési jogra nézve. Ez azt jelenti, hogy e nemzeti közösségek és tagjaik vonatkozásában a gyülekezési és egyesülési jogot tágabban kell értelmezni, mint más egyének esetében, mégpedig olyan jogként, amely a nemzeti azonosságtudat megőrzését is biztosítja. (...) Az Alkotmány 64. §-ában biztosított külön jogokat az őshonos nemzeti közösségek nyelvét a Szlovén Köztársaság hivatalos nyelveként meghatározó alkotmányos rendelkezés egészíti ki. Az Alkotmány 11. §-a kimondja, hogy (Szlovénia hivatalos nyelve mellett, amely a szlovén) azon községek területén, ahol az olasz, illetve a magyar nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar is hivatalos nyelv. Ennek

²⁹ Hivatkozási alap az Alkotmánybíróság 1998. 2. 12. napján kelt U-I-283/94 sz. határozata, az SZK Hivatalos Lapja 20/98. sz. és OdIUS VII, 26; 1998. 10. 22. napján kelt U-I-94/96 sz. határozata, az SZK Hivatalos Lapja 77/98. sz. és OdIUS VII, 196; és U-I-296/94 sz. határozata.

³⁰ Hivatkozási alap az Alkotmánybíróság U-I- 218/04 sz. határozata.

értelmében az állami szerveknek, a helyi önkormányzatok szerveinek és a közhatalommal rendelkező szerveknek kötelességük e közösségek tagjaival az ügyvitelt azok nyelvén végezni.” (...) „Az Alkotmánybíróság már korábban arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Alkotmány 62. §-ában foglalt eljárási garanciát (a saját nyelv és írásmód használatához való jog a hivatalos szervek előtt) az Alkotmány 64. §-ával együtt kell értelmezni és magyarázni, amennyiben a nemzeti közösségek által lakott területeken az eljárásban az ügyfél e közösségek tagja. Az Alkotmány említett rendelkezésében az Alkotmány 5. §-ával összhangban e közösségeknek és tagjaiknak biztosított különjogok célja a nemzeti közösségek azonosságtudatának megőrzése. Az Alkotmány 64. §-ának tartalmát, amely nem határozza meg közvetlenül e közösségek tagjainak a nyelvüknek az állami szervek előtti eljárásokban való használatához fűződő jogát, össze kell kapcsolni az Alkotmány 11. §-ával, amely bár önmagában nem szabályozza az emberi jogokat, az őshonos nemzeti közösségek jogainak védelmére és biztosítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségvállalásból kiindulva azon közösségek területén, ahol e közösségek élnek (a szlovén mellett) az olaszt és a magyart is hivatalos nyelvként ismeri el”.³¹

A szerző meglátása szerint azonban az alkotmánybíróági határozat indokolásának a következő megállapítása bír a legnagyobb jelentőséggel: „Ennek során azonban (az államnak) tiszteletben kell tartania az őshonos nemzetiségek alkotmányos jogállását és jogait. Az olaszt és a magyart, mint az őshonos nemzeti közösségek nyelvét ezért, azon területeken, ahol e közösségek élnek, nem kezelheti idegen nyelvként. E viszonyokban tehát az olasz és a magyar nyelv nem használható (a szlovén melletti) fordításként. E nemzeti közösségek nyelvhasználattal kapcsolatos jogait úgy kell szabályoznia, hogy meghatározza e nyelvek, tehát az olasz és a magyar nyelv közvetlen használatának módját.”

Az imént citált alkotmánybíróági határozat tehát ugyanarra a következtetésre jutott, amelyre a Barbara-szillogizmus alkalmazásával juthatunk, nevezetesen arra, hogy a magyar nyelv a kétnyelvű területeken hivatalos nyelv. Márpedig, ha ez így van, nehezen érthető az, hogy sem a szlovén oktatási törvény, sem a kisebbségi különtörvény nem írja elő

³¹ Hivatkozási alap az Alkotmánybíróság 2007. 6. 21. napján kelt Up-404/05 sz. határozata. Szlovén Köztársaság Hivatalos Lapja 64/07. sz. és OdIUS XVI, 101

kötelezettségként a kétnyelvű területen működő pedagógusok, iskolaigazgatók számára a hivatalos magyar nyelv tudását. Egy konkrét ügyben például a Muraszombati Ügyészség kifejezetten arra az álláspontra helyezkedett, hogy „a rendelkezésre álló dokumentumok alapján nem állapítható meg, hogy a dobronaki kétnyelvű iskola igazgatói posztját betöltő személy számára, illetve az adott munkahelyen meghatározott feltétel lenne a magyar nyelv tudása.”³²

Márpedig, ez az ügyészségi álláspont ellentétes az Alkotmánnyal, az alkotmánybírósági határozattal és értelmezéssel. A probléma abból fakad, hogy az Alkotmányban garantált kisebbségi jogokat részletező törvények és alacsonyabb rendű jogszabályok hiányosak, nem fednek le minden szabályozási tárgykört, „a törvények megvalósítási mechanizmusa hiányos”.³³

Egyes nézetek szerint „a nemzeti közösségek szervezetei csupán figyelmeztethetnek a problémákra, semmiképpen nem terheli őket felelősség a kisebbségvédelmi rendszer megvalósításáért. Nekik a megmaradás érdekében kell stratégiát és programot alkotniuk, valamint azt az adott keretek közepe tette megvalósítaniuk. Egy kisebbségi közösség sem lehet saját megmaradásának közvetlen, jogi értelemben vett felelőse”.³⁴ A szerző álláspontja ezzel szemben az, hogy a magyar nemzetiség képviselőit, parlamenti képviselőjét igenis terheli egyfajta felelősség, hiszen 1991, az Alkotmány elfogadása óta már eltelt huszonhat év, és az abban garantált kisebbségi jogok egy része a mai napig nem nyert törvényi megfogalmazást. Így például, törvénybe kellett volna foglalni azt, hogy a kétnyelvű óvodákban és elemi iskolákban dolgozó pedagógusoknak kötelező a magyar nyelv tudása. Az, hogy ez elmaradt, a szerző álláspontja szerint nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a szlovéniai magyar ajkú lakosság nyelvhasználata visszaszorulóban van, hosszú távon fenyegeti és aláássa a szlovéniai magyar kisebbség fennmaradását. Ebben a mulasztásban pedig részes a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség (a továbbiakban: MMÖNK) is, hiszen az oktatási törvény,

³² A Muraszombati Ügyészség Ktr 210/2016-TGB-dp számú határozata, kelt 2017.4.3-án.

³³ Kolláth Anna - Gróf Annamária (2014): A szlovéniai magyar nyelv. Esettanulmány a szlovéniai magyarokról. ELDIA esettanulmány. ELDIA, Mainz. 15.

³⁴ Göncz László (2008): A nemzeti tudat alakulásának jellemzői a Muravidéken. Muratáj 2007/1-2. 79-93. 81. ; Kolláth - Gróf 2014, 15.

illetve a tárgykörbe tartozó alacsonyabb szintű jogszabályok elfogadásánál nem élt az Alkotmány 64. cikk (5) bekezdésén alapuló vétójogával.

A helyzet egyébként a kormánykirendeltségnél (Urad za narodnosti) sem kedvezőbb. A hivatalnak nincs magyar nyelvű honlapja, nem rendelkezik olyan munkahelyekkel hol a magyar nyelv tudása kötelező lenne. Felvetődik a kérdés, hogy miként tudja képviselni a magyar kisebbséget, ha még kommunikálni sem tud velük magyar hivatalos nyelven közvetlenül (neposredno uporabo).

5. A magyar hivatalos nyelv használata a közszférában

A szerző szerint erősen megkérdőjelezhető egyes kormányzati szervek, minisztériumok, önkormányzati hivatalok működésének alkotmányossága, amennyiben nem létezik olyan jogszabály, mely dolgozókat a magyar nyelv tudására kötelezné. az alábbiakban néhány példát közlök, a felsorolás nem teljes körű.

- A kétnyelvű községekben, a kétnyelvű területen, a törvény alapján nem kötelező a hivatalos magyar nyelv tudása, azt sem a polgármester kinevezésekor, sem az alkalmazottak felvételekor nem kéri számon.
- A közigazgatási egységekben, melyek a kétnyelvű magyar területen működnek, nincsen olyan törvény, mely kötelezné a közigazgatási egység vezetőjét, illetve az alkalmazottakat a hivatalos magyar nyelv tudására.
- A kétnyelvű területen található egészségügyi intézmények alkalmazottait, vezető beosztású dolgozóit sem kötelezi a törvény a magyar hivatalos nyelv tudására.
- A kétnyelvű magyar területen működő jegyzőket a törvény nem kötelezi a hivatalos magyar nyelv tudására.
- Sem a kétnyelvű területen működő bíróságokra nézve, sem azon bíróságok esetében, melyek illetékességi területe kiterjed a kétnyelvű magyar területre, nincsen olyan törvény, mely a bírókat, ügyviteli és egyéb alkalmazottakat kötelezné a hivatalos magyar nyelv tudására.

- Nincsen olyan törvény, mely azokat az ügyvédeket, akik a kétnyelvű területen végzik munkájukat, vagy netán székhelyük is van ott, a hivatalos magyar nyelv tudására kötelezné.

Ezek a felsorolt törvények úgynevezett *lex imperfecta* törvények, olyan jogszabályok, amelyekhez sem polgári jogi, sem büntetőjogi szankció nem fűződik. A kérdés pedig változatlanul az, hogy ha a jogalkotó nem hoz létre olyan törvényt, rendeleteket, melyek a kétnyelvű területen a közszférában dolgozókat a hivatalos magyar nyelv tudására kötelezné, illetve, az ilyen pozíciók betöltésének nem törvényi feltétele a magyar nyelv tudása (ahogy azt láttuk a dobronaki kétnyelvű iskola igazgatói posztja esetében), akkor ezek a köztisztviselők, közalkalmazottak miként tudják a magyar hivatalos nyelvet használni közvetlenül, ahogy ezt követeli az alkotmánybírósaági döntése?

Szükséges ehelyütt is kiemelni a hivatkozott alkotmánybírósaági döntés azon megállapítását, mely szerint a magyar hivatalos nyelv a kétnyelvű területen nem idegen nyelv (tuji jezik). Ebből azt lehet logikusan, józan ésszel és jogi logikával értelmezni és levezetni, hogy a magyar hivatalos nyelvet a kétnyelvű területen nem lehet/szabad minősítésbe szorítani, ahogy ezt az idegen nyelvvel tesszük, például, angol-A1, angol-A2, német-B1, német-B2 vagy francia-C1 és francia-C2. Márpedig, az új (módosított) oktatási törvény tervezete éppen egy ilyesfajta „leminősítést” irányoz elő: a 9. cikk (25. cikk) a magyar hivatalos nyelvet a kétnyelvű területen B2-re minősíti le.³⁵

A tervezett törvénymódosítás tehát ellentétes az Alkotmánnyal és az alkotmánybírósaági jogértelmezéssel. Sem az Alkotmány 11. cikke, sem az Alkotmánybírósaág határozata nem ismeri az „oktatási magyar nyelv” (madžarski jezik kot učni jezik) kategóriáját, mint ahogy ezt teszi az oktatási törvény módosított javaslata. A magyar nyelv a vegyes lakosságú területen ugyanis éppen úgy hivatalos nyelvnek számít, mint a szlovén, márpedig, a szlovén nyelvet sem lehet (a kétnyelvű területen sem) leminősíteni A1, A2, B1, B2, C1 vagy C2-re, mert ezt az alkotmány tiltja. Így a magyar nyelvet sem lehet, szabadna leminősíteni,

³⁵ „Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja - predlog za javno obravnavo.”

leszorítani idegen nyelvre, használatában a kétnyelvű területen, mert az alkotmány egyértelműen mindkettőiket hivatalos nyelvnek minősíti.

6. Összegzés

Az egyén anyanyelve, egy közösség nyelve alapjaiban határozza meg az identitást. A nyelvhasználat alapvető emberi jog. Nem elegendő, ha az állam garantálja a nyelvi jogokat, hanem az aktív cselekvés is elvárt tőle annak érdekében, hogy azokkal mind az egyén, mind az adott közösség élni tudjon.

Szlovénia 1997-ben csatlakozott a Regionális vagy kisebbségi nyelvek Európai Chartájához, a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló Keretegyezményt pedig 1995-ben írta alá, majd 1998-ban ratifikálta. Szlovénia a szakértők egybehangzó álláspontja szerint példamutató módon garantálta az 1991-es alkotmányában az őshonos kisebbségként elismert olasz és magyar közösség nemzetiségi jogait. Jelen tanulmány arra világított rá, hogy a szlovéniai magyarság esetében a nyelvi, nyelvhasználati jogok gyakorlati megvalósulása problematikus. Hiába szögezi le azt az alaptörvény, hogy a vegyes lakosságú területen a magyar nyelv a szlovénnal egyenjogú hivatalos nyelvnek tekintendő, ha a jogalkotó nem hozza létre azokat a törvényeket, rendeleteket, melyek e jogok megvalósulásához nélkülözhetetlenek.

Az anyanyelvi oktatás a kisebbségek esetébe különös jelentőséggel bír, hiszen az iskola a nemzetiségi kultúra, a hagyományok megismertetésének egyik fő színtere. Egyúttal pedig olyan értékeket is közvetít, mint az elfogadás, a tolerancia, a másik ember értékrendjének tisztelete. Ugyanakkor, az is legalább ilyen fontos, hogy az ügyeit intéző kisebbségi polgár az anyanyelvén kommunikálhasson a hatóságokkal. Ez egyfelől biztonságérzetet jelent számára, másrészt pedig feltehető, hogy anyanyelvén jobban ki tudja fejezni magát, tehát a jogérvényesítés is hatékonyabb, ha az általa választott nyelven folyik az eljárás. A fentiekben azt láthattuk, hogy a szlovén állam jelenleg (és immár huszonhatodik éve) nem tesz eleget maradéktalanul a kisebbségi jogok védelmét szolgáló kötelezettségének, elmulasztotta olyan jogszabályok megalkotását, mely a kettős nyelvű területen működő óvodák, iskolák, bíróságok, közigazgatási hatóságok munkatársait köteleznék a magyar nyelv megtanulására.

Az egyén, aki a magyar kisebbség tagja, illetve a magyar közösség ezt akár úgy is értékelheti, hogy az állam nem lép fel kellőképpen az intolerancia, a nyelvi, nemzetiségi diszkrimináció ellen. Egy olyan érzékeny múltú országban, mint Szlovénia, akár ennyi is elég lehet ahhoz, hogy felidézze a nemzeti tudatban a különbözőségeken alapuló megaláztatás és a gyűlölködés történelmét. Mindezek mellett fennáll a veszélye annak, hogy Szlovéniában az emberi jogok megfelelő, normatív (de iure) meghatározása csupán elméleti és akadémiai marad, nem pedig gyakorolt és hatékony forma (de facto).

Másodsorban az egyenjogútlanság, az intolerancia és a diszkrimináció ösztönzése meggyőzheti a többségi társadalom öntudatosabb tagjait arról, hogy kövessék a többségi propagandát a kisebbséggel szembeni konkrét, jogtalan cselekmények révén is, ez pedig a kisebbség ellenállását válthatja ki ugyanolyan, vagy még súlyosabb eszközökkel. Ezért sürgősen szükség van arra, hogy a hivatalos magyar és szlovén nyelven is folytatható eljárásokban illetékes bíróságok, hivatalok következetesen tartsák tiszteletben az Alkotmányt, annak is legfőként az 5. cikkét, mely szerint „az állam saját területén védi az ember jogait és alapvető szabadságait. Védi és biztosítja az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség jogait.”

Felhasznált irodalom

- Bárdi Lajos - Madarász Tiborné (1996): Logika. Jogi alkalmazások. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Göncz László (2008): A nemzeti tudat alakulásának jellemzői a Muravidéken. Muratáj 2007/1-2. 79-93.
- Győri Szabó Róbert (2006): Kisebbség, autonómia, regionalizmus. Osiris Kiadó, Budapest.
- Kolláth Anna (2003): A szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében. In: Nádor Orsolya - Szarka László (szerk.): Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában. Akadémiai, Budapest. 190-203.
- Kolláth Anna - Gróf Annamária (2014): A szlovéniai magyar nyelv. Esettanulmány a szlovéniai magyarokról. ELDIA esettanulmány. ELDIA, Mainz.
- Komac, Miran (1999): Vastvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Kosztolányi Dezső (1927): Ábécé a nyelvről és a lélekről. In: Kosztolányi Dezső: Nyelv és lélek. Osiris, Budapest. 2002. 72-76.
- Madarász Tiborné - Pólos László - Ruzsa Imre (2006): A logika elemei. Osiris, Budapest.
- Republika Slovenija, Urad za narodnosti,
http://www.un.gov.si/si/manjsine/madzarska_narodna_skupnost/statisticni_podatki
/ (Letöltve: 2017.09.01.)
- Republika Slovenija, Urad za narodnosti,
http://www.un.gov.si/si/manjsine/madzarska_narodna_skupnost/vzgojno_izobrazevalna_kulturna_in_informativna_dejavnost/ (Letöltve: 2017.09.01.)
- Statisticni Urad Republike Slovenije (2002): Census of Population, Slovenia, 31 March 2002. <http://www.stat.si/popis2002/gradivo/si-92.pdf>
(Letöltve: 2017.09.01.)
- A Szlovén Köztársaság Alkotmánya